

Giriş

Rüzgârdan Yapılmış Bir Adam

Sevdiğimiz yazarlar birer kişidirler aynı zamanda. Stendhal de Julien Sorel ya da Lucien Leuwen kadar bir kişidir. Yapıtlarını okuya okuya onları hayat arkadaşına dönüştüren bir derinlik atfederiz onlara. Onların sözcüklerini ve hayatlarını kendimizinkilerle öylesine bağdaştırırız ki düşüncelerini ve duygularını bildiğimizi sanırız. Olur da gözde yazarımızın yetkinlikten uzak bir portresiyle karşılaşsak, kafamızdaki modele ihanet bize o denli dokunur ki tüm haksızlıkları düzeltmeye ve onu özgün “gerçekliğine” kavuşturmaya soyunuruz. Öte yandan yazar denilen kişiler hakkında ne biliyoruz? Bir yazar otobiyografik anlatıları ve herkesçe bilinen görüşleriyle kendisini özellikle ortaya koyduğunda tuhaf bir biçimde bu türden sorular ortaya çıkar. Entelektüel güzergâhını yorumlamaktan ve onu bir varoluş biçimi içerisinde temsil etmekten hiç geri durmayan şeffaflığın sözcüsü Sartre için de durum böyledir. İzlediği o güzergâh bilindikdir: Yazar ilk romanlarında kendisini düş kırıklığına uğramış bir birey olarak ortaya koymuş, savaşı gördükten sonra angajmanın (güdümlülüğün) kuramcısı ve uygulamacısı olmuştur. XX. yüzyılın en ihtilafı yargı uyandıran yazarı ve düşünürü olduğu kuşku götürmez. Kendisini politikaya adanmışlığı, çağının büyük davalarına katılan bir düşünür imgesinin –iyi ya da kötü– kalıcı olmasını sağlamıştır gerçekten de: Dünyanın bütün lanetlenmişlerinin davasına adanmışlığını övenler tarafından göklere çıkarılmış, onu totalitarizmle ve terörizmle el altından uzlaşmakla suçlayanlar ise ondan nefret etmiştir.

Sartre, angaje bir edebiyat için yaydığı manifestolarıyla partizan bakışı yüreklendirmiş, yapıtların politikanın prizmasında değerlendirilmesi çağrısını yapmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın hemen ardından kendini bütünüyle toplumsal mücadelelere ve uluslararası çatışmalara verecek biçimde hayatında ve yazılarında kökten bir

yön değişimi gerçekleştirmiştir. Kore, Cezayir, Vietnam savaşları, Küba devrimi, Budapeşte ayaklanması, İsrail-Filistin çatışması, 68 Mayıs'ı, Maoculuk... Her şey onu ilgilendirir, ona dokunur. Bu yazar misyonu, her şeyin politik olduğu ve hiçbir şeyin bunun dışında kalamayacağı ilkesi doğrultusunda onu gözdağı verici bir edebiyat yaklaşımına götürmüştür. Mutlak bir özgürlük anlayışına dayanan militan retoriğe göre angaje olmamak, angaje olmamaya angaje olmaktır yine: Seçmek ve kendini seçimleriyle tanımlamak zorunda olan Sartre *Varlık ve Hiçlik*'te "özgür olmak özgür olmaya mahkûm olmaktır"¹ iddiasında bulunmuştu. Bu durumda yazarın asıl mirasının, 1970'te Boulogne-Billancourt'da bir fiçinin üstünde Renault Fabrikası işçilerine seslenirken görüldüğü en bilindik fotoğrafıyla simgeleşen politik bağlılığında yoğunlaşması hiç şaşırtıcı değildir.

Heyecanlar Üzerine Bir Kuram Taslağı gibi en eski metinlerini ya da ressamlar üzerine kaleme aldığı daha az bilinen yazılarını, hatta romanlarının tuhaf betimlemelerini okuyan Sartre dostları, onun gerek tiyatro oyunları ile gerekse sonu gelmeyen Marksizm tartışmalarıyla kendisini sınırlanmadığını bilir. Öte yandan Sartre'in entelektüel ve varoluşçu güzergâhı üzerine bizzat kurduğu söylemden kaçınmaları güçtür. Kendi gelişimi, yadsımları ve dönüşümleri konusunda bu kadar çok yorum yapan bir yazar ender görülür. Sartre özyaşamöyküsü ve sayısız mülakatları aracılığıyla, diyalektik açıdan anlaşılır kıldığı hayatını kesitler halinde gözler önüne sererek bütün kavrayış anahtarlarını vermiştir. Okurlar onun bireycilikten kolektif düşünceye, fenomenolojiden antropolojiye, romandan tiyatroya geçişini sorguladıklarında bütün açıklamaları Sartre'in varoluşunun her evresinde ortaya koyduğu geçmişe dönük bakışında bulurlar.

Gelgelelim bu çizgisel anlatı ve bu mantıklı dönüşümler biyografik devamlılıkla ters düşen boşlukları, bozgunları ve kaçışları maskeler. Sartre'in yapıtlarını on yıllardır inceleyen birisi olarak onu Chopin'in bir partiyonunu deşifre ederken gösteren bir video sayesinde bu uyumsuzlıklardan birini çok sonra keşfettim. Bambaşka bir Sartre'in olduğu sezgisi beni, mücadeleci etkinlikleriyle birlikte piyano çalışına, bastırılmış romantik yanına koşut olan hayatını araştırmaya yöneltti. Bu araştırmaya girişince, ortaya başka

1 Sartre, *L'Être et le Néant*, Gallimard, 1943, s. 174 (Türkçesi için bkz. *Varlık ve Hiçlik*, çev. Turhan Ilgaz - Gaye Çankaya Eksen, İthaki, 2009, s. 199).

“çifte hayatlar” çıktı, bunlar birçok sevgiliyle yaşanmış ve aşıkâr aşklardan ziyade, sıklıkla resmi anlatılarla çelişkiye düşen, daha az bilinen yaşantıydı. Sıradan bir turist gibi seyahat etmekten, şarkı söylemekten, soytarılık etmekten aldığı zevk, düş kurmaya, düşselliğe olan eğilimi, politikadan tiksinişi, depresyonun getirdiği bitkinlik ve toplumsal sorunlardan kaçma arzusu... angaje yazar efsanesine aykırı düşer. Sartre’ın bu anlamda Marx’tan çok Stendhal’e daha yakın durduğu ortaya çıkar.

Zaten Sartre’a ilişkin ziyadesiyle hacimli belgeler daha birçok sürprizi, özellikle de politikayla ilişkisine dair sürprizleri barındırmaktadır. Birçok yazışmasında bir misyonun, aşağılanan insanları destekleme misyonunun gereğini yapmak zorunda hissettiğini ve düzenli olarak bir öfke çılgılığı atma görevini güçlülükle yerine getirdiğini paylaşır. Hatta kendini bambaşka şeylere, aylıklığa, sanata vermek ve düş dünyasına dalmak istediğini itiraf eder. 1952’de tam da Kore’deki Amerikan müdahalesine karşı seferber olduğu sırada “Yaşasın degaje edebiyat!”* açıklamasını yapar. Bunun bir şaka olduğu söylenebilir... Gelgelelim bu şikâyetleri politikadan tiksinişmeye varacak denli düzenli olarak yinelenir. Sartre mücadelesine inanıyor muydu? Elbette, buna ayırdığı zaman ve bu konuda ortaya koyduğu keskinlik büyük bir yatırımın kanıtıdır. Peki ama tam anlamıyla söyledikleriyle özdeşleşmiş miydi? En uç noktadaki girişimlerinde, savaş suçlarını kınadığında ya da terörist eylemleri desteklediğinde hangi role bürünüyordu? Her zaman düşüncelerin psikik boyutunu sorgulamalı ve –ister edebiyat alanında ister felsefe alanında olsun– yazan bir öznenin ne toplumsal benliğiyle ne de iç benliğiyle özdeş olması gerektiğini kabul etmeliyiz. Bunu yazarlar için kabul ediyoruz, kuramcılar söz konusu olduğunda neden bu durum bizi sarsıyor? Düşünürlerin tutarlı ve içten olduklarına inanma ihtiyacı bizi o sayısız, bölünmüş ya da değişken *Ben*’leri kabullenmekten alıkoyuyor herhalde. 1940’ta yazdığı günlüklerde Sartre şu gözlemlerde bulunuyordu: “Kilden yapılmış olmak gerekiyor, bense rüzgârdan yapılmışım.”² Almanya’da tutsak iken, aklına

* Her türlü politik ve ideolojik işlevlerinden kurtulup arınmış bir edebiyat anlamında (ed. n.).

2 Sartre, *Carnets de la drôle de guerre*, Gallimard, 1995, s. 539 (*Tuhaf Savaşın Güncesi*, çev. Z. Zühre İlkelen, İthaki Yayınları, 2006, s. 452).

gelen her şeyi kendini tutmaksızın yazıyordu ve güdümlenmeye ilişkin ahlak anlayışını henüz oluşturmamıştı. Bu kitapta peşinden gideceğimiz putkırı varsayım ise Sartre'ın her zamanki hafifliğine karşı koymak için kurşun tabanlı ayakkabılar giymiş olduğudur.

Hiçbir yaşamöyküsü, hatta en çok belgeye dayalı olanı bile, bütün bu beklenmedik şeyleri ve tutarsızlıkları aktarmaz. Kronoloji zamansal bir devamlılık olduğu yanılsamasını verir ve nesnel olayların akışı içerisinde yer almayan her şeyi ezerek evreleri sıraya koyar. Yazar burada, organizmaların önoluşuna (*préformation*) inanan eski doğa bilimcilerinin tasvir ettikleri bitkiler gibi boy atar: Yaşam zaten mevcut olan tohumlara çiçek açtırır ve düşünce botanikçileri bunun evrimini geri dönüşlü naklederler. Böylesi bir anlatı genel ahenge meydan okuyan kazaları, karşılaşmaları, durumları, fırsatları, yaşanmamış hayatları, söze dökülmeyen girdapları görmezden gelir. Seçimlerinin arifesinde kişiliğini biçimlemeyi tasarlayan³ birey-Sartre için bir ihtimaller ufku olduğu gibi bu çeşitlilik bölünmüş, hatta parçalara ayrılmış bir hayatın şimdisinde de yaşanmıştır. Birçok Sartre tek birinin içinde barınır, kendi dışında, kendisiyle birlikte. Araştırmacı da ne Ben'in kendine dair söylemine kanmalı ne de –felsefi açıdan kuramsallaşmış da olsa– onun tutarlı olduğu yanılsamasına kapılmalıdır. Sartre, Baudelaire, Genet ya da Flaubert monografilerinde bir yaşamın bütün öğelerini bir ana tercihle ilişkilendiren bir yöntem inşa etmiş, bunu varoluşsal psikanaliz diye adlandırmıştır. Öte yandan hiçbir şey, Sartre'ı incelemek için ne Sartre'cı olmayı ne de önceki yüzyıllardan kalan Hegelci ve toptancı bir yaklaşımı tekrar benimsemeyi zorunlu kılar. Nitekim biz de yorumlama sarhoşluğuna kapılmaktan, bir ömür boyunca ortaya konmuş metinleri ve eylemleri mantık sırasına sokarak bir varsayımı destekleyen geçmişe yönelik sentezler yapmaktan geri duracağız. Bu çizgisel izlencenin yerine duygulanımların teğet noktalarını ve katmanlarını, çıkışı olmayan yolları ve ıssızlığın yarattığı çöküntüyü koyacağız. Sartre, başkalarının hayatına, kavrayış amacıyla bir anahtar bulup çıkabilmek niyetiyle, bir değirmene

3 Sartre'ın yaşam öyküsünü yazan Annie Cohen-Solal da nitekim kendini "bin Sokrates" diye tanımlayan genç öğrencinin hayatındaki çeşitliliğe saygı gösterir ve tek bir Sokrates'e dönüşerek kendi hayatını oynamak üzere bir tiyatro oyununa girmiş izlenimini veren yazarın kendini temsil edişinin altını çizer. Bkz. Annie Cohen-Solal, *Sartre. 1905-1980*, Gallimard, s. 85.

destursuz girercesine girildiğini yazmıştı. Biz değirmeni işleten düzenekten daha çok kanatların hareketinin ve onları döndüren rüzgârın izini süreceğiz.

Bir yazarın hayatına girmek için her şeye karşın bir yol seçmek gerektiğine göre, yan yolları izleme stratejisi verimli olabilir. Bu strateji bağlantılar üzerinden yanlamasına düşünmeyi, çevresi ve –birlikte yeni, şaşırtıcı bir yöne girdiği– kişiler üzerinden bir bireyin izini sürmeyi amaçlıyor. İnsan hayatlarının anlaşılması için biraz epigenetiği devreye sokmak tekanlamlı nedensellikten kaçınmayı, yerinde dönüşümleri ve çevrenin yarattığı farklılaşmaları ortaya koymayı sağlıyor. Raymond Aron ona Husserl’den söz etmeseydi ve onu Berlin’e yönlendirmeseydi, Sartre fenomenolog olur muydu? Peki ya Jean Genet ya da Frantz Fanon’la karşılaşmasaydı, Kötü kavramı üzerinde düşünür ve sömürgeciliğe böylesine şiddetle karşı çıkar mıydı? Haziran 1940’taki bozgundan sonra esir kampında din adamlarıyla ilişki kurmasaydı, tiyatro oyunlarını yazar mıydı? Simone de Beauvoir’la sürekli konuşmasaydı, felsefi güzergâhını bu denli ustalıklıla çizebilir miydi? Bir “ilişkiler tarihi” düşüncelerin ya da ekollerin tarihinin yerini alabilir. Böylece Sartre’ın hayatı/ düşünce dünyası kurduğu ikili ilişkilerden, Paul Nizan’la, Michelle Vian’la, Benny Lévy’yle ve daha birçoklarıyla kurduğu gerçek ya da –Tintoretto ya da Flaubert’le olduğu gibi– düşsel ilişkilerden yola çıkarak göz önüne serilebilir. Birçok yol arkadaşlığı ve girilen birçok kestirme yol kamuya açık bir hayatın, hatta yazarın bile isteye kurduğu kamuya açık hayatın tekanlamlı yörüngesini değiştirmektedir.

Sartre’ın yakın dostları arasında Arlette Elkaïm’le kurduğu ilişki sıra dışı olmuş ve onun bıraktığı belgeler sayesinde⁴ bu ilişki, yazarın kişiliğini anlamak için bugün umulmadık kanallar açılmasını sağlamıştır. Çok özel bir yeri olan Arlette Elkaïm, Sartre ve Beauvoir çiftinin birbirlerine izin verdikleri “olumsal aşklardan” biri olmamıştır. Bilinen ya da gizli kalmış Fransız, Amerikalı, Rus, Brezilyalı, Japon ya da Yunan kadınlardan farklı olarak o, Sartre’ın “ikinci bir hayatını” değil, daha çok başka bir yaşam biçimini temsil etmiştir.

4 Arlette Elkaïm-Sartre tüm belgeleri –özel yazışmalar, işitsel ve görsel arşivler– incelememe izin verdi. Yaptığımız düzenli görüşmeler sırasında onun tanıklığını kayda aldım, bunların bir bölümü France Culture radyosunda 3-7 Haziran 2013 tarihleri arasında beş bölüm halinde “A voix nue” programında yayınlandı.

Toplumsal açıdan hiçbir Şeyin zemin hazırlamadığı tanışıklıklarının ucu evlat edinmeye dek varır; 1964'te Arlette Elkaim yazarın kızı ve onun yapıtlarının yasal vârisi olur. Hem merkezde hem de kenarda yer alan bir konumu vardır: Merkezdedir, çünkü bütün Sartre belgeleri onun elinden geçer ve yayımlanan bütün yapıtların olduğu gibi, aralarında çok sayıda yazışmanın bulunduğu basılmamış bütün metinlerin de elyazmalarını görmüştür; aşırı ketumlugu, hatta ortalıkta hiç görünmemesi, Sartre'a kamuya açık hayatın dışına çekilmesini sağlayan bir alan sunmasıyla da kenardadır. Beauvoir'la ve "ailenin" kimi yakınlarıyla ilişkileri zaman zaman çekişmeli olmuş olsa da bu anlaşmazlıklar bilindik miras tartışmalarından kaynaklanır. Arlette Elkaim kendini unutturarak, ünlü yazarın yapıtlarını yayımlamak için gözlerden irak çalışmayı tercih ederek zayıf bir rol üstlendiğine inandırmıştır insanları. Sartre'la olan gönül bağı, ona sinema projelerinde, özellikle John Huston'la senaryo yazarken eşlik ettiğinde ve Vietnam Savaşı sırasında Russell Mahkemesi'nin duruşmalarını yazıya geçirdiğinde çok çabuk entelektüel çalışmaya bağlanmıştır. Dahası yazarla müzik, turistik seyahatler ve dş kurmak gibi su sızdırmaz yaşantıları paylaşmıştır.

Hem belgelere dayalı hem de varoluşsal bu izin peşinde biz de dalgacı, hayalperest, gülmeyi seven, "angaje" denilen hayatı boyunca üstlenmekten geri durmadığı ahlaki ve politik sorumluluklarını dengede tutmayı gözeten bambaşka bir Sartre'ı keşfetmeyi ve çözümlemeyi deneyeceğiz. Arlette Elkaim sayesinde izlenen yan yol büyük tarih anlatısının dışındaki ve kimi kez onunla ters düşen bir varoluşa kapı açmaktadır. Dahası bu ilişki başka bir varoluş siyasetini açığa çıkarır, Sartre'ın angajmanının nişaneleri olan demeçlerini, inanca yönelik söylemlerini ve evrensel ilkelerini içeren genel politikasından farklıdır. Psikotik eğilimlere karşı verilen i mücadeleye işaret ederek, angaje olanla olmayan arasındaki, bir yanda görevlerin, diğer yanda arzuların, hayallerin, korkuların arasındaki bir gerilimi açığa çıkarır. Karşıtların bu birliği kendini arayanla kendinden kaçan kişilik arasındaki oynak dengeye ve başkalarıyla, düşüncelerle, ahlaki yasayla kurulan zorunlu uyuma işaret eder. Arlette, Sartre'ın kamuya açık ve mahrem olan yaşantılarını gözlemlerken kendini geri çeker, bu büyük adamın politikayla, kadınlarla ve kendi imgesiyle olan ilişkilerinde aşırlıklar, sıkıntılar,

aldatmacalar söz konusu olduğunda ise uyanıktır. Yazdıklarına çok dikkatle bakıldığında, kimi metinlerin bizzat üslubunda –manifester, önsözler, *Les Temps modernes*'de çıkan makaleler...– Sartre'in bazen tam anlamıyla kendi olmadığını, kendini bir sözleşmeye uymaya zorladığını gösteren bir duruşun, bir zorlamanın olduğunu deşifre etmek mümkündür. Yeni bir kulağı zorunlu kılan böylesi bir dinleyiş, felsefe yapıtları konusunda pek yaygın değildir. Öte yandan düşüncelere olan bağlılığı yalnızca ilk anlamıyla kavranamaz. Bir düşünür her zaman düşündükleriyle bütünleşmez.

Sartre'in uçarılığı ve kapalılığı, yapıtlarının ve düşüncelerinin aktarımında benimsettiği portreyle çelişmektedir. Bu özellikler bir kusurun mu kanıtıdır yoksa bir varoluş eğilimi ya da niteliği fikrini mi uyandırır? Bunlar dünyadaki felaketler ve varoluş kaygısı karşısında ortaya konan çalışma, şeffaflık, sorumlulukla o denli çatışır ki övgüsünü yapan düşünürlere ender rastlanır. Metafizikçilerin ağırlığına karşı çıkan Nietzsche varlığın uçarılığını övmüştür, kendisinin öyle yaşadığı kuşku götürse bile. Faziletli insanların gözünde suç olan uçarılık, düşünürlerin kavramlarıyla bırakmak istedikleri yüklü izin tam karşısında, beyhudelikle, kayıtsızlıkla, yüzeysellikle bir tutulur. Kapalılık karanlıkla bağlantılanır ve düşünce için zorunlu olan aydınlanmaya ve açıklığa aykırıdır. Sartre hem uçarı olmuş hem de bundan utanmış, sürekli olarak kendini böyle olmakla suçlamış ve Ahlak'a teminat vermek için mücadele etmiştir. Annesi Anne-Marie'yle geçirdiği çocukluğunu anlatışında, piyano, sinema, roman aracılığıyla büyükbabası Schweitzer'in Protestan doğruculuğundan kaçmaya çalışan, yerinde duramayan, dans etmeyi seven, oyunbaz biri olduğu görülür. Paul Nizan'la birlikte geçirdiği gençliğinde felsefi tartışmalardan olduğu kadar Paris köprülerinde yapılan gezintilerden de beslenen bir dostluk kurulduğu tahmin edilebilir. İki arkadaşın arasına giren mesafe Nizan'ın siyasi davasına bağlanmak istemeyen Sartre'in gönülsüzlüğünden kaynaklanır, daha sonra bundan pişmanlık duyduğunu resmi olarak açıklamıştır. Nitekim üçleme romanı *Özgürlük Yolları*'nda kayıtsızlığa dayalı özgürlük anlayışının yanlış olduğunu ve kişiliklerinin evriminin de ortaya koyduğu gibi dünyaya kafa tutmak gerektiğini anladığını açıklar. Önceleri uçarı olan ve ailesindeki erkeklerin –büyükbabası ve nefret ettiği üvey babası– temsil ettikleri ciddiyete

ve görev duygusuna ayak direyen Sartre, hayatının ikiye bölünmüş olduğunu ileri sürerek, savaşın hemen ertesinde yüzünü politikaya döner.⁵ Gelgelelim militan hayatıyla kaçak yaşadığı hayatı arasına bir ayırım koyarak kuşkusuz kamuya daha kapalı olan ama kendini bir o kadar verdiği etkinliklerde uçarılığından vazgeçmemiştir. Oyuncu, deneyci, sürekli bir yenilenme umudu besleyen, can sıkıntısına ve depresyona yakalanan Sartre, kapalı, muğlak, değişken olmuştur.

Çizilen bu putkırıcı Sartre portresi efsanenin tersini savunmaktan ziyade politikanın yönlendirdiği makul bir güzergâha ilişkin geçmişe yönelik ve pedagojik bakışı yumuşatmayı amaçlamaktadır. Özellikle binlerce sayfalık yazışmalardan, yüzlerce saatlik ses kayıtlarından, onlarca kişisel filminden oluşan bir arşive erişim, düşünürün parçalı bir kişiliği olduğunu doğrulamayı sağlıyor. Kuşkusuz onun yapıtları bu şaşırtıcı bilgiler göz önüne alınmadan da okunabilecektir ve iç eleştiri de yalnızca ve yalnızca metinleri yorumlamak için gözlerini ve kulaklarını kapayacaktır. Böylesi bir okuma yerinde olmakla birlikte mantıklı bir kanıtlamayla özetlenmeyen düşünce sürecini göz ardı eder. Sartre, en soyut kavramların düşünceyi kateden zamandan, duygulanımlardan, düşsellikten beslendiğini bizzat öne sürüyordu. Kamusal hayatla özel hayat arasındaki ayrımı reddederek, Simone de Beauvoir'la birlikte, burjuva utangaçlığını kırıyordu; her ikisi de özgürce, çoğunlukla oldukça açık seçik biçimde, cinselliklerinden, parayla, yemekle olan ilişkilerinden, hasta bedenlerinin zayıflamasından söz etmişlerdir. Bu "şeffaflık" nihai gerçek olarak algılanmamalıdır ama varoluşu bütün gerçeklikleriyle kaçamaksız araştırmaya davetiye çıkarır. Sartre'ın kanlı ördek sevmesinin –bu zevkin hayvana dair düşüncesiyle ilişkileneceği dışında– pek bir önemi yoktur. Duygusal müzik dinleyenleri hor gördüğünü açıklarken romantik müzik çalması, en keskin tavrıyla angaje olduğu sırada politikadan tiksindiğini itiraf etmesi, işte bunlar, kişinin çelişkilerini ve bölünmelerini yargılamaksızın incelemeye teşvik ediyor. Sartre'ın geçtiği yan yollar bizi sürekli şaşırtır.

5 "Savaş gerçekten de hayatımı ikiye böldü. [...] Bir bakıma ben orada savaş öncesinin bireyciliğinden ve arı bireyinden toplumsala, toplumculuğa geçtim. Hayatımın asıl dönemeci budur: önce ve sonra." (Sartre, *Sartre Sartre'i Anlatıyor - Filozofun Yetmiş Yaşındaki Otoportresi*, Michel Contat'ın söyleşisi, çev. Turhan Ilgaz, Yapı Kredi Yayınları, 2004, s. 46).

“Politika Beni Sıkıyor”

İleri sürmek, açıklama yapmak, kanıtlarla tartışmak, yazarları yükümlülük altına sokan, dile ve düşünceye dayalı eylemlerdir. Niyetleri dinleyenleri aldatmak olmadığı sürece söylediklerine inanmamak için hiçbir neden yoktur. Gelgelelim konuşanlar sözlerinin temelindeki bütün güdülenmeleri bilirler mi? Sartre kendi ruhsal güçleri konusunda her zaman tetikte olmuş ve savlarında gerçekle örtüşmeyenini izini sürmüştü. Vicdanını yoklayarak kendinden kuşku duyuyordu ve *Günlükler*'inde zaaflarını, ikiyeüzlüklerini incelemişti. Şu ya da bu teorinin benimsenmesi, kendine yönelik acımasız bakışın eleğinden geçmişti. İnsan nasıl gerçekten kendisi olur? Söylediğiyle nasıl uyum içinde olur? İzzetinefsine kapılmaktan nasıl kaçınır? Düşünür “gurur ve açıklıktan başka bir şey değilim”¹ diye yerinir. XVII. yüzyıl ahlakçalarına özgü bu türden sorular, Sartre'da, gerçekliğe dair Heidegger okumalarından beslenen yeni formülasyonlar bulur. Düşünürün kendini suçlamak için kurduğu ve tiyatro oyunlarının çoğunda varlığı hissedilen bu daimi mahkeme çabucak sorumluluğun cehennemine dönüşür.

Peki ama Sartre kendini neyle suçlar? “Tuhaf Savaş” sırasında düşüncelerinin güncesini tutarken kendini, gençliğini belirleyen her türden bağımlılığı reddedişin yolu olan uçarılıkla suçlar. “Hiçbir şeyle dayanışma içinde değilim, kendimle bile, diye saptamada bulunur; Kimseye, hiçbir şeye gereksinim duymam.”² Kuşkusuz kişiliğini belirleyen her şeyin farkındadır –aldığı Protestan eğitim, toplumsal ve ideolojik çevresi– bununla birlikte hiçbir bağlılık hissetmez ve salınır durur. Toprakta çok rüzgârdan yapılmışçasına, yalnızca sözcükler ve fikirler aracılığıyla ele aldığı gerçeğin üzerinde durmaz. Toplum ve politika onu ilgilendirmez ve Nizan gibi bir arkadaşı komünist devrime duyduğu hayranlığı dile getirip, ancak onu sokağa inmeye ikna edemediğinde, bunlara uzaktan, kimi kez

1 Sartre, *Tuhaf Savaşın Güncesi*, age, s. 102.

2 Age, s. 451.